

PRIMERES ACCIONS ARMADES

(Guerra del Francès 1808-1814)

Antecedents

La situació, creada per la insurrecció de la ciutat de Lleida el 28 de maig de 1808, preocupa a les autoritats de Barcelona, tant espanyoles com a les franceses, i el dia 1 de juny, el capità general Ezpeleta¹ envia a Lleida el regiment de línia espanyol *Extremadura*, per restaurar l'ordre; així com al brigadier don Antonio García Conde amb 600 homes del 2n. batalló de *Reales Guardias Españolas* i un esquadró del regiment de cavalleria de línia *Borbon* cap a Vilafranca del Penedès amb el mateix fi, on quedaren aquarterats. El regiment *Extremadura* no arriba a Lleida, a Tàrrrega s'uneix a la insurrecció militar.² L'endemà surten de Barcelona les dues companyies suïsses de Wimpffen i és dirigeixen cap a Tarragona per unir-se al seu regiment.³

El dia 2 de juny, mentre és produeix una revolta popular a Manresa, dirigida pel seu governador don Francisco Codony, amb la crema pública del paper segellat habilitat per les autoritats centrals⁴; a la ciutat de Lleida és forma una Junta de Govern i Defensa encapçalada pel bisbe Jeroni Maria de Torres i formada per 15 vocals: cinc clergues, set prohoms i tres representants del poble (un sabater, un mestre de cases i un pagès) que destitueix al governador del Corregiment, el mariscal de camp don Casimiro Lavalle., i tenia com a principals objectius fer fora d'Espanya a l'exèrcit imperial, mantenir l'ordre social vigent i organitzar al defensa de la ciutat.

Posteriorment la Junta de la ciutat de Lleida va augmentar el seu nombre de vocals fins arribar a la xifra de vint-i-nou, i es va convertir en Junta corregimental.

El 4 de juny, Vic és revolta i forma la seva Junta de Defensa, el dia 5 ho fa Cardona.

El general Duhesme⁵ està preocupat perquè la seva línia de comunicació amb França està compromesa, les places de Roses, Girona i Hostalric l'ocupen forces espanyoles, de dubtosa fidelitat al govern central de Madrid. En qualsevol moment poden passa d'aliats a enemics. Però tal preocupació es veu agreujada en rebre dues ordres, per enviar a la seva divisió d'infanteria Chabrán cap a València per cooperar amb el Cos d'exèrcit de Moncey⁶. Les dites ordres resultaven confuses, perquè en una primera del príncep de Neuchâtel⁷, datada a Baiona el 30 de maig, la divisió Chabrán senyalava la direcció de Saragossa per coordinar els seus moviments amb els de Moncey i arribar junts i en massa a València. La segona ordre rebuda, a través del gran duc de Berg, es precisava que

---

¹ José Ezpeleta y Galdeano, capità general de Catalunya des del 14 de febrer al 13 de setembre de 1808.

² "Oficialment" s'incorporaren a la insurrecció de Saragossa, però aquesta unitat no apareix en la relació de forces presents en els dos setges d'aquesta ciutat, de D. Luis Sorando.

³ La data del 2 de juny com a sortida de Barcelona, pot ser contradictòria amb els fets posteriors, veure Comentaris i Conclusions.

⁴ Paper segellat sota el regnat de Carles IV, habilitat per Ferran VII, i també per Murat com a Regent d'Espanya.

⁵ Cap del "COS D'OBSERVACIÓ DELS PIRINEUS ORIENTALS", cos d'exèrcit francès, present a Catalunya segons el tractat de Fontenbleau.

⁶ Es tractava de restablir l'ordre i castigar els culpables del assassinat de tots els súbdits francesos (320) residents a València, fets ocorreguts durant la insurrecció de la ciutat.

Chabrán amb tota la seva divisió d'infanteria i el 3r. regiment de cuirassers- uns 6.000 homes en total - es situaria a Tortosa, equidistant de Saragossa i València. Si aquesta ciutat, Tortosa, es sotmetia, restaria en ella; en cas contrari marxaria sobre València en combinació amb les tropes de Mancey.

El general Duhesme, degut a les circumstàncies, fa una interpretació molt particular de les ordres rebudes i decideix fer dues columnes, una manada pel general Chabrán amb els cinc batallons d'infanteria de la brigada Goullus de la seva divisió i el 3r. regiment de cuirassers agafarà el camí de Tarragona; i la segona a les ordres del general Schwartz⁸, amb dos batallons suïssos de la divisió Chabrán, dos batallons napolitans, dos esquadrons del 1er. regiment de Caçadors a cavall napolità, i una secció de la 11ª companyia d'artilleria italiana (2 canons), cap a Manresa. Per entendre millor els objectius d'aquestes forces, copiem i traduïm les ordres donades:

"Els generals Chabrán i Schwartz sortiran demà, dia 4 de juny, comandant les dues columnes mòbils, que es compondran dels cossos indicats al marge⁹. El general de divisió Chabrán, tenint a les seves ordres als generals Goullus i Bessières, manarà la primera columna forta de quatre mil i dos cens homes de cavalleria i infanteria amb la seva artilleria corresponent. Amb ella es dirigirà a Tarragona, que ocuparà deixant una guarnició de mil homes. Incorporarà a la seva divisió el regiment suís Wimpffen, lliurant al seu coronel les ordres necessàries, fent ús d'amenaçes inclòs la força en cas de resistència d'aquest cap i dels seus oficials. Continuarà la marxa per Tortosa cap a València, a on arribarà el 22. En Nules obrirà el plec adjunt, on trobarà les instruccions relatives a les operacions que tindrà que combinar amb el mariscal Moncey, que trobarà aquell dia a prop d'aquella ciutat amb un cos de 10.000 homes.

El general Schwartz es dirigirà per Molins de Rei i Martorell, cap a Manresa, amb la segona columna de tres mil vuit-cents homes de totes les armes. En aquella ciutat imposarà una contribució de set-cents cinquanta mil franc, efectives en el precís termini de quaranta-vuit hores i que serviran per fer front a les despeses de la divisió. Farà gest de castigar els caps de la sedició; però els perdonarà al·legant la pietat de l'Emperador. Al mateix temps destruirà els molins de pólvora, enviant l'existent a la ciutat de Barcelona, protegida per un destacament de cent soldats de cavalleria fins a Esparreguera on seran rellevats i tornaran a la seva divisió. Immediatament sortirà la divisió per Cervera cap a Lleida; en front de dita ciutat fera varies demostracions. En cas d'apoderar-se de la ciutat, deixarà en el seu castell cinc-cents homes de guarnició; incorporarà a la seva divisió el destacament suís i posarà una contribució de sis-cents mil francs. Sense perdre temps es dirigirà cap a Saragossa. En Bujaraloz obrirà el plec adjunt, on trobarà el detall de les operacions que tindrà que combinar amb el general Lefebvre, que es trobarà el dia 19, a mes tarda, davant de

---

⁷ Major General Berthier, cap de l'Estat Major de Napoleó.

⁸ General napolità d'origen alemany

⁹ Segons Francisco Xavier Cabanes en la seva obra "Historia de las operaciones del Ejército de Cataluña en la guerra de usirpación... , Tarragona, 1809, la copia d'aquestes instruccions fou trobada en una cartera perduda pel coronel italià Foresti i "no indicava les unitats."

Saragossa. La contribució de Lleida serà posada a disposició d'aquest general."

És evident que les ordres donades a Schwartz no corresponien a les rebudes. A part de privar-se de la major i millor part de les seves forces, utilitzant els dos terços d'elles en dues columnes cap d'elles resultava suficients per les missions encomanades.

El dia 4 surten de Barcelona les dues columnes, la primera en direcció a Tarragona i la segona cap a Lleida. Encara que les ordres foren secretes, l'amenaça sobre Manresa i Igualada era evident i en rebre notícia en les dues viles, tocaren sometent el mateix dia 4 i un pregó general convidava a agafar les armes a tots els homes útils de les seves comarques. Al mateix temps les noves autoritats d'Igualada comissionen a Antoni Franch i a Josep d'Olzinelles perquè es traslladin a Vilafranca del Penedès i demanar armes al governador d'aquell corregiment, Joan de Toda.

Primera acció del Bruc.

La columna Schwartz arriba a Martorell el dia 5, on passa tot el dia per causa d'una forta pluja. Mestres tant sortien d'Igualada cap a les altures del Bruc, un cert nombre de sometents, armats amb destrals i escopetes, junt a un grup de *Reales Guardias Valonas*, desertors de Barcelona, sota el comandament del sergent major-comandant, Don Justo de Bèrriz i del capità Don Carlos Vicente, així com el destacament del regiment suís núm. 1 *Wimpffen*, estacionat permanentment a Igualada, manats pel tinent Don Franz Krutter Grotz.

El matí del dia 6, el general Schwartz amb les seves tropes surt de Martorell, té que parar-se a Collbató per causa de la forta pluja i cap el migdia arriba al poble del Bruc de Dalt. Marxava amb columna amb una petita avantguarda de cavalleria, quan de sobte, en arribar al primer revolt que fa el camí ral en el seu descens cap a Igualada, rep un foc molt viu des d'un bosc de pins, que impedeixen veure la quantitat i qualitat de l'enemic. En aquells moments, En Antoni Franch i En Josep d'Olzinelles, que tornant de Vilafranca, fracassada la seva gestió d'aconseguir armes, pel camí és trobaren un grup de sometents d'Igualada, i junts s'encaminaren al lloc del Bruc.

Passat el primer efecte sorpresa, el general Schwartz, reacciona enèrgicament i desplega una part de la seva infanteria i fa desallotjar el bosc, des d'on rebien el foc. Davant la superioritat de les seves forces i armament, els emboscats és retiren, els uns, caps a Manresa i altres, cap a Igualada. L'avantguarda de Schwartz persegueix als primers fins a Can Massana, punt en què el camí a Montserrat s'aparta de la carretera de Manresa. El propi general, impressionat per l'aspro del paisatge, mana aturar-se per prudència i, no anar més enllà.

Els fugitius que anaven cap a Manresa és troben amb un nombrós grup de sometents procedents de Sampedor, Sallent i d'altres de la comarca del Bages, que acudien a la crida feta. Els que és retiraven cap a Igualada, troben els grups comandats per Franch. Reanimats per tants reforços, els fugitius del

Bruc tornen sobre les seves passes i ataquen l'avantguarda de Schwartz, que restava a Can Massana, sorpresos per la inesperada reacció, és retiren en desordre sobre el gruix de la columna francesa, que tranquil·lament prenía el ranxo al costat de les cases del Bruc.

Schwartz mana formar a les seves tropes en quadre per resistir a un enemic que semblava amenaçar-lo per tots els costats, i al·larmat pel so constant de les campanes de tots els pobles pròxims, tem trobar-se davant d'un aixecament general, i no descarta, pel so de tambors, la presència del regiment de línia espanyol "*Extremadura*"¹⁰. Al cap d'unes hores de combat i no sentir-se suficient fort per resistir-ho, decideix retirar-se a Barcelona, deixant de banda la missió encomanada.

La retirada és portava a terme en bon ordre, però hostilitzades en tot moment per les forces rebels, fins que al capvespre en intentar passar per Esparreguera, on la carretera entra al poble al llarg d'un quilòmetre, l'avantguarda francesa és troba el pas tallat per barricades i que des de les cases reben l'agressió amb tota mena d'objectes, pedres, teules i aigua bullint, la resistència la comanda Pedro Morrall i Badia. Schwartz decideix salvar l'obstacle dividint la seva columna en dos i passar una per cada costat del poble. Més tard, ja de nit, perd un canó en passar el pont sobre la riera d'Abrera, degut a la mina col·locada pels civils revoltats, encapçalats pel vicari d'Olesa, Juan Boada. A partir d'aquell moment el desordre s'apodera de la columna francesa i a la matinada del dia 7 arriben a Barcelona en grups dispersos i amb un estat llastimós.

Els generals Ezpeleta i Duhesme valorant els fets, s'adonen de l'extensió i intensitat de la rebel·lió, i es troben incapaços de fer front als esdeveniments, amb les forces que disposaven. Duhesme envia ordres a la columna del general Chabrán de tornar cap a Barcelona, i que suspengués la seva marxa cap a Tortosa i València. En quedar tallades les comunicacions terrestres amb Tarragona pels insurrectes, les disposicions de tornada son enviades per via marítima.

Des del mateix dia 7, una munió de sometents, manats per desertors de l'exèrcit espanyol, prengueren posició a la riba dreta del Llobregat, entre els pobles de Sant Boi i Molins de Rei, protegint l'accés amb canons i defenses. Duhesme organitza diverses columnes per dispersar els rebels i deixar el pas lliure per la tornada de la columna de Chabrán.

Mentrestant la columna Chabrán arriba el dia 7 a Tarragona, sense cap tipus de resistència. Però el 8, quan anava a sortir cap a Tortosa, rep les ordres de Duhesme de tornar cap a Barcelona. El dia 9 inicia la marxa de tornada cap a la capital catalana, deixant en mans de les autoritats de la ciutat i al coronel del regiment suís de Wimpffen el manteniment de l'ordre públic. La columna de Chabrán després d'una parada de sis hores a Torredembarra, per avituallar-se, ha de vèncer forta resistència en el seu pas pel Vendrell i a l'Arboç. La intervenció dels cuirassers del general Bessières¹¹ dispersa als sometents del Vendrell, però l'aferrissada defensa de l'Arboç, obliga als francesos agafar el poble a l'assalt, originà el saqueig i l'incendi de la població. La ciutat de Vilafranca fou respectada, perquè les

---

¹⁰ *Aquesta podria ser la realitat de la llegenda del timbaler del Bruc.*

¹¹ *Germà del mariscal francès de mateix cognom.*

seves autoritats locals convenceren al general Chabrán que no participaren en la revolta. La columna francesa no té cap més dificultats en el seu camí cap a Barcelona, apart de petits talls a la carretera, i el dia 11 estableixen contacte, a Vallirana, amb les tropes del general Lechi, que després de trencar el cordo establert pels sometents a la riba dreta del Llobregat, havia sortit al seu encontre des de Molins de Rei.

Però a Vilafranca quan fou abandonada pels francesos, el mateix dia 10 esclata una revolta i son assassinat el governador del Corregiment Joan Toda i altres autoritats espanyoles, per intentar moderar o oposar-se. D'aquest fet F.Xavier Cabanes diu textualment “ *El Gobernador fue asesinado, como lo fueron muchos, por los malvados, que a la sombra de nuestra heroica revolución, pretextando celo y patriotismo, se vengaron de las autoridades que les perseguían por sus crímenes*”

Segona acció del Bruc.

Ezpeleta i Duhesme convençuts que el focus de la rebel·lió és la ciutat de Manresa, decideix enviar a tota la divisió Chabrán en una expedició de càstig sobre aquesta ciutat. El dia 13 de juny, la divisió Chabrán surt de Sant Feliu, trenca el cordo que havien tornat a formar les forces rebels a Sant Boi i recupera el canó perdut pel general Schwartz durant la seva retirada del dia 6. La divisió francesa passa la nit a Martorell i pel matí del 14 surt cap al Bruc, passant per Esparreguera sense cap entrebanc.

Davant l'aproximació de les forces franceses, els sometents de Manresa i Igualada i dels pobles participants en l'acció del dia 6, i reforçats per diverses companyies de voluntaris organitzades per les Juntes de Cervera i de Lleida, sota el comandament d'En Joan de Deu Baget i Pamies, nomenat comandant. En aquestes companyies s'havien integrat els destacaments del regiment suís *Wimpffen* de Lleida, Cervera i Igualada, així com grups de desertors de les *Reales Guardias Valonas* que sota les ordres del seu sergent major Don Justo de Bériz i del capità Don Carlos Vicente ja havien combatut, també, el passat dia 6. Els membres de les forces regulars espanyoles revoltats havien canviat els seus uniformes per robes civils.

El comandant Baget amb les seves forces, uns 1.800 homes, arriben al Bruc el matí del dia 14 i seguint els consells dels militars que l'acompanyen, pren posició en l'angle entrant que dibuixa el terreny que va des de la carretera de Lleida fins a la muntanya de Montserrat. Disposa de quatre canons, servits per artillers desertors de Barcelona i els col·loca de manera que baten els principals accessos, que d'aquesta carretera surten cap a Igualada, Manresa i al Monestir de Montserrat.

Les tropes franceses avançaven en dues columnes, la principal, amb l'artilleria i tots els bagatges, per la carretera general i la segona, destacaments d'infanteria lleugera en funcions de flanqueig, pel camí de Collbató. Sobre les quatre de la tarda la columna principal arriba al poble del Bruc de Baix i els destacaments de flanqueig prenen contacte amb grups de sometents amagats entre les roques i matolls, que tenien l'ordre de retrocedir en el primer contacte i atreure els francesos cap a les posicions batudes pels canons. En la seva persecució, els francesos del destacament de flanqueig,

cauen en el parany i son metrallats, retrocedint en desordre cap al gruix de la divisió Chabrán, al poble del Bruc de Baix. En vista de la situació, el general Chabrán contesta el foc de fusell i de canó, però no intenta desallotjar a les forces enemigues de les seves posicions, en desconèixer la seva força i, prudentment, en caure la nit, decideix retrocedir cap a Sant Feliu del Llobregat.

La nova retirada francesa és considerada pels insurgents com una gran victòria, que propicia el reforçament de la rebel·lió i augmentant el nombre de partidaris de lluitar contra el govern espanyol i els seus aliats, els francesos.

Comentaris i algunes conclusions

Fins aquí el que diuen els llibres considerats “oficials”, però, varies qüestions queden obertes:

L’objectiu de les columnes imperials foren el de restablir l’ordre públic i tornar l’autoritat al capità general i al govern de Madrid, es ha dir apagar la insurrecció. Una vegada fracassat el primer intent dut a terme per tropes espanyoles, Ezpeleta utilitza a les tropes imperials que té a la seva disposició, cosa que pot fer al tractar-se d’un Cos d’Observació. Per entendre millor aquesta afirmació, veure la definició que apareix en la pagina 195 de la *“Enciclopedia del Arte de la Guerra”* del tinent general Antonio Martínez Teixidó.

Una altra qüestió es la composició de les forces enfrontades en la primera acció del Bruc.

S’apunta que en la columna de Schwartz hi van incorporats dos batallons suïssos (el 2n. i el 3er.) de la divisió Chabrán. Se suposa que pertanyen al 2n. Regiment Suís al servei de Napoleó, però segons l’historia d’aquest regiment, de Tonny Broughton (The Napoleon Series), aquesta unitat no apareix a Catalunya fins a l’entrada de la divisió Reille el 5 de juliol i la seva primera acció fou el cop de mà sobre Roses el 11 de juliol.

També és cert que en els mateixos escrits, en la primera acció del Bruc el combat més violent fou entre suïssos. És més lògic pensar que podrien tractar-se de les dues companyies del regiment suís “Wimpffen”, de guarnició a Barcelona, que no sortiren cap a Tarragona el dia 2 de juny, tal com apunta l’historia oficial, sinó després de la primera acció del Bruc, i així evitar futurs enfrontaments i sobre tot netejar l’historial “patriòtic” d’aquesta unitat mercenària, utilitzada sobre tot com a braç armat de la Justícia.

Un fet significatiu que pot ajudar a justificar la presència de tropes suïsses al servei d’Espanya en la columna Schwartz, les trobem en la mateixa ordre donada a la columna Chabrán, d’incorporar aquestes tropes per marxar sobre València. També es pot veure que unitats d’aquesta procedència acompanyaven a Dupont cap a Cardis, i que desertaren abans i durant la batalla de Bailen¹².

Es, si més no, curiós que en l’ordre trobada en la cartera del coronel Foresti, en el marge no consti les unitats que formaren les dos columnes mòbils, tal com es diu en la mateixa ordre.

Pel costat “patriòtic”, també resulta sospitosos que un nombrós grup de civils i alguns militars, uns 2.000 homes, els primers armats “amb destrat i escopetes”, i en la segona part del combat, que durà “unes hores”, mantingueren a ratlla a 3.800 homes formats en unitats regulars, infanteria armada amb

---

¹² Brigada Rouyer amb el regiments suïssos núm. 2 Rutiman, núm. 3 Réding, el núm. 5 Traxler i el núm. 6 Preux.

mosquets i entrenada a un alt ritme de foc; cavalleria lleugera i sobre tot amb canons de campanya. Solament trobo dues explicacions possibles, la intervenció miraculosa del pendó morat del Sant Crist d'Igualada¹³, i les banderes dels Sants Patrons de Manresa¹⁴, que enarboraren els sometents d'aquelles poblacions, o la intervenció probable de més unitats regulars desertores, com pot ser el Regiment de Línia *Extremadura*.

I per últim, "El Timbaler del Bruc", heroi per antonomàsia dels catalans en la lluita contra el francès. Mirem el tema amb el màxim rigor.

Qui fou?, per uns era Isidre Lluçà i Casanoves, natural de Sampedor (1791-1809); per altres autors, Benet Malvehi, d'Igualada.

Segons els últims estudis històrics¹⁵, els dos timbalers junt a Miquel Rigol de Piera, aquest últim amb una trompeta de cavalleria, animaren als combatents amb els tocs dels seus instruments.

Per un costat, l'Isidre Lluçà declarà haver caigut presoner en els primers moments del combat, i salvà la vida per miracle, després de perdre el timbal. Això deuria passar pel matí, però el so de tambors sonaren per la tarda !.

Per un altre, la primera menció del timbaler, la fa l'historiador Cabanes, quan al 1809 diu que un minyó de Santpedor, dirigí la batalla, com a "general en xefe" amb el seu tambor com els utilitzats en les cofraries. Aquí neix la llegenda, que ha quedat en l'imaginari català.

La pregunta obligada pot ser:

Llegenda catalana o espanyola?.

Tornarem sobre el tema.

Arenys de Munt, juliol 2006
Gustau Adzerias i Causi

---

¹³ "Vós Senyor Crucificat lluitàveu amb nostres germans, i triomfàveu amb ells...Seria necessari haver perdut nosaltres tot el coneixement si humils no us confesséssim Autor de la nostra victòria" Segons Mn. Amadeu Amenós, aquesta text, en llengua castellana, porta data de 23 de juny de 1808 i es conserva a l'Arxiu Municipal.

¹⁴ Aquestes banderes foren distingides amb el honors de capità general per Alfons XIII el 1927, per la seva participació en la batalla del Bruc.

¹⁵ Antoni Carner "Leyenda e historia de las batallas del Bruch"